

קנין הלכה

3

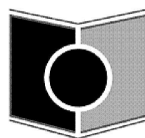

מראי מקומות

מס' 25

חודש אדר ב' תשפ"ב

יו"ד סימן קכא

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

יו"ד סימן קכא

סעיף א

כלים שתשמישן בצונן אינם צריכים הגעלה בחמין, ומ"מ כתב הר"ן בע"ז [דף לט:]: בשם הראב"ד דצריך לשפשפן היטב בידו בשעת ההדחה, ואח"כ שומף במים. וזה ביאור לשון הגמ' [זבחים דף צו:]: בענין מריקה ושטיפה, מריקה כמריקת הכוס, שטיפה כשטיפת הכוס.

מה שכתב השו"ע דכדרך תשמישו כן הכשירו, עיין באו"ח [סי' תנא סעיף ו] שהשו"ע פסק כהרשב"א [תשובה סי' שעב] והר"ן [פרק כל שעה] דאזלינן בתר רוב תשמישו¹, והרמ"א [שם] הביא את דעת המחמירים שחששו גם למיעוט תשמישו.

ועיין כמה פרטי דינים שכתבו בסימן תנא [סעיף ו].

בדברי הרמ"א בחביות שנסריהם מדובקים בחלב

מקור הדין הוא בתשובת הריב"ש סי' שמט שהובאה בב"י [לעיל סוף סי' סד]. ושם כתב הריב"ש דמתחילה היה גוער בנוהגים ליתן חלב בין הנסרים, שהרי איסור הנוגע בהיתר מצריכו הדחה, אמנם כיון שראה שהכל נוהגים כן, וגם הראו לו שטבע החלב שאינו מתערב כלל עם היין כשמן או שומן אלא הוא נקרש ועומד בפ"ע, ה"ז כאילו אין כאן נגיעה כלל, כיון שיסוד איסור הנגיעה הוא משום דמשהו מן האיסור נדבק בהיתר, וכאן לא נדבק ממנו כלל ביין.

טעם נוסף להיתר כתב הריב"ש שאף את"ל שמשוהו מהחלב נתערב ביין, מ"מ בטל הוא בשישים, ואין זה כמבטל איסור לכתחילה כיון שאין כוונתו לבטל את האיסור וליהנות מן החלב.

הב"י [סימן סד] והרמ"א [כאן] העתיקו את הטעם הראשון של הריב"ש, והפר"ח [סי' סד ס"ק כג] והפמ"ג [שם] והפרי תואר [סי' קכא ס"ק ב] הביאו את הטעם השני².

כתב הפמ"ג [סי' סד מ"ז ס"ק א] שהקולא של הריב"ש היא בכל משקה ולא רק ביין, והביאו בפת"ש כאן [ס"ק א].

סעיף ב

הראשונים נחלקו בקונה כלים אסורים מנכרי, אם צריך להקדים את הכשר הכלי למכירתו או שאין קפידא בזה: א. דעת הרשב"ם [הובא ברא"ש פ"ה ע"ז סי' לו] דקפדינן בדוקא שיגעיל או ילבן תחילה ורק אח"כ יטביל, דאם יטביל

ביאורים והערות

1. וכתבו כמה מגדולי האחרונים, [רמ"ע מפאנו סי' צו, הובא בפר"ח או"ח סי' תנא ס"ו, עולת שבת, א"ר] דדוקא בכלי שאינו בן יומו מקילין בזה.

2. בספר פרי תואר הקשה על הטעם הראשון של הריב"ש, דהא חזינן שכאשר נופלת תחיכת חלב למשקה, ניכרת שמנונית על פני המשקה. עוד הקשה דכאשר היין שווה בחבית מעל"ע הרי החלב נכבש בתוכו ומבליע טעמו, ומכח קושיות אלו כתב הפר"ת שאין להקל אלא מהטעם השני שכתב הריב"ש. וכתב הפמ"ג [מ"ז סי' סד ס"ק א ד"ה תשובה] דאפשר שהריב"ש סובר שכיון שהחלב רק מדובק בין הנסרים, לכן אינו נבלע ומתערב כלל ביין.

קנין הלכה

קודם ה"ז כטובל ושרץ בידו. ומשמע שסובר שזה לעיכובא, ואם מבל קודם ההגעלה צריך לחזור ולטבול אחר ההגעלה. וכן כתב בחידושי הרמב"ן [ע"ז דף עה:], וכן משמע ברא"ה [בדק הבית בית ד שער א סוד"ה דמע"ב].

ב. הראב"ד [תמים דעים סוס"י קז] והרשב"א [תורת הבית בית ד ריש שער ד] והר"ן [פסחים דף ח:]: כתבו דלכתחילה צריך להגעיל או ללבן קודם, וכמפורש בפסוק תעבירו באש [ליבון] וטהר [טבילה]. אמנם דיעבד מהניא הטבילה קודם ההכשר כיון שלא כתוב בפסוק עיכובא.

ג. תוס' [ע"ז דף עה: ד"ה מגעילן] והרא"ש [שם] סוברים דאף לכתחילה יכול לטבול את הכלי קודם הכשרתו, והטעם משום שהטבילה נועדה להעלות את הכלי מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל, ואין לזה קשר כלל למה שבלוע בכלי.

השו"ע כתב בסתמא כדעת הראב"ד והרשב"א שבדיעבד מהניא הטבילה, ואת דעת הרשב"ם הביא כיש אומרים. וכתב הש"ך [ס"ק ה] דנראה שצריך לחזור ולטבול בלי ברכה, וכן כתב החכמת אדם [כלל עג ס"א].³

בלי שאינו מעון הגעלה רק הדחה

ברשב"א [תורת הבית שם] וכן בר"ן מבואר שגם הדחת הכלי צריכה להיעשות לפני טבילתו, ובתוס' וברא"ש לא כתבו אלא בהגעלה וליבון, וכן השו"ע לא הביא דינים אלו לגבי הדחה.

בלי שאינו בן יומו

כתב הדגול מרבבה דנראה שכלי שאינו בן יומו יכול לכו"ע לטבולו קודם הכשרתו, שהרי אין זה כטובל ושרץ בידו, דאף מדרבנן אין זה כלי של איסור, אלא שהאדם מוזהר שלא להשתמש בו גזירה אטו בן יומו, והובאו דבריו בפת"ש [ס"ק ג].

אמנם במקור חיים ובשו"ת בית שלמה [ח"ב סי' קמח] כתבו שלא נראה כן מסתימת לשון הראשונים והפוסקים, וברא"ה [בדק הבית בית ה שער א סוד"ה דמעכ"ע] משמע להדיא שגם באינו בן יומו צריך להטביל קודם.

וכתב המקור חיים דיש להחמיר בזה אף בכלי שאינו בן יומו, וכן הביא הדרכי תשובה [ס"ק כח] בשם כמה אחרונים. ועיי"ש שכתב בשם השערי דיעה שבדיעבד יש להקל בזה אם כבר הטביל, אך לכתחילה יש להקפיד להקדים ההגעלה גם באינו בן יומו.

קנה מנכרי בלי בלוע חמץ

כתב הפמ"ג [או"ח מ"ז סוף סי' תנא] שאם קנה מנכרי כלי בלוע חמץ על דעת להגעילו ולהשתמש בו בפסח, חייב להגעילו קודם הטבילה, משא"כ אם קנהו לצורך שאר ימות השנה וטבל אותו ואח"כ נמלך להגעילו לפסח, מהניא הטבילה הראשונה וא"צ לחזור ולטבול, וכעין מה שנתבאר בש"ך [ס"ק ד] הנ"ל.⁴

בדברי הש"ך ס"ק ד

הש"ך מחלק בין שני אופנים:

א. קנה כלי בלוע איסור מנכרי ודעתו להשתמש בו רק בצונן [באופן שהאיסור אינו אוסר כלל את המאכל], בזה כתב הלבוש שגם לפי הרשב"ם רשאי לטבולו קודם ההגעלה, דכיון שאין דעתו כלל להשתמש בו חמין אין כאן שרץ בידו.

ביאורים והערות

3. הפת"ש [ס"ק ה] הביא מספר יריעות האהל שצריך לחזור ולטבולו בכרכה.

4. ולפי האחרונים שחלקו על הש"ך והצריכו בכל גווני הגעלה קודם הטבילה יש לעיין אם גם בני"ד יהא הדין כן.

קנין הלכה

ב. אך אם בזמן הטבילה דעתו להשתמש בו גם המין, רק שעכשיו ישתמש בו צונן ולכן אינו מוגעילו, בזה לדעת הרשב"ם אין לטובלו קודם ההגעלה, ואף לצורך אכילת הצונן מוטל עליו להגעילו ואח"כ לטובלו. אמנם התפארת למשה והמקור חיים והבית מאיר חלקו על הלבוש והש"ך, ונקטו שבכל גוונא מצריך הרשב"ם להכשיר את הכלי ואח"כ לטובלו, אף כאשר כוונתו לאכול רק צונן.⁵

אין להגעיל כלי בן יומו

כתב הרמ"א שאין להגעיל אלא כלי שאינו בן יומו. והט"ו [ס"ק ב] תמה דהא מותר להגעיל גם כלי בן יומו אם יש שישים נגדו. [וכתב בנקה"כ דאה"נ, אלא שדין זה פשוט הוא ולא הוצרכו כלל לכותבו כאן, וגם כתבוהו באו"ח (סי' תנב). והמקור חיים ציין לדברי הרמ"א (או"ח סי' תנב ס"ב) שנהגו שלא להגעיל כלל כלי בן יומו, אף כשיש שישים. והטעם שאם יגעיל כלי בן יומו כשיש שישים עלולים לטעות ולהגעילו גם כשאין שישים].

אין להשתמש במי ההגעלה

כתב הרמ"א שאין להשתמש במי ההגעלה, ומקורו באיסור והיתר [כלל נח סעיף עה] שכתב דלכתחילה אין להשתמש במים אלו. וכתב האו"ה שני טעמים לזה:

- א. כיון שפליטת הכלי שאינו בן יומו מעורבת במים, לכן נהי שאינה אוסרת מן הדין כיון שנותנת טעם לפגם, מ"מ לכתחילה אסור אטו בן יומו, וכשם שאסור להשתמש בכלי שאינו בן יומו, ואף שבעלמא אין מאכל נאסר מפליטת כלי שאינו בן יומו דבזה הוי כדיעבד, מ"מ מים אינם חשובים כ"כ ומתייחסים אליהם כלכתחילה.⁶
 - ב. טעם נוסף כתב האו"ה, דאם בשעה שמגעיל את הכלי דעתו להשתמש במים ה"ז כמבטל איסור לכתחילה, ולכן בכל גוונא אין להשתמש במים. טעם זה הובא גם בגר"ז [או"ח סי' תנב ס"ו].
- ועיין בהגר"א [ס"ק ז] שכתב שכל עיקר דין זה אינו אלא חומרא בעלמא, דשני הטעמים הנ"ל אינם מן הדין, דנטל"פ מותר [גם במים], וכן אין זה מבטל איסור לכתחילה מן הדין כיון שאין כוונתו לבטל האיסור.

וכתב החיי אדם [כלל קכה סכ"ט] שאף באופן שהבלוע בכלי הוא היתר, כגון שהגעיל כלי בשרי ביורה שהיא פרווה, מ"מ נהגו שלא להשתמש כלל במי ההגעלה, דלא ליתוי לאיחלופי. [וכן משמע מהפוסקים דאף כשמגעיל כלי חמץ קודם הפסח בזמן שהחמץ מותר באכילה, מ"מ אין להשתמש במים האלו].

קילוף במקום הגעלה

כתב הרמ"א דכל מקום שצריך הגעלה לא מהני קילוף הכלי בכלי אומנות [כגון אם הוא כלי עץ], וכתב הגר"א [ס"ק ח] הטעם

ביאורים והערות

5. ביאור הדברים הוא, דהנה לשון זו "שבא בתחילה להשתמש צונן דטובלו ואח"כ כשישתמש בו יגעילנו" היא לשון הרא"ש [פ"ה ע"ז סי' לן], והרא"ש כתב זאת כחולק על הרשב"ם, והיינו שלפי הרשב"ם אין הדין כן וחייב להגעיל קודם. אמנם בדברי הטור פירשו הלבוש והש"ך [שכתב את הציור הנ"ל שבא להשתמש צונן] לומר שבכזה ג"ג גם הרשב"ם מתיר לטבול לפני ההגעלה, וכדי שלא יקשה מהרא"ש הנ"ל כתבו שהטור דייק לכתוב שבא להשתמש רק צונן, דרק בזה מודה הרשב"ם, ומזה נובעים שני הדינים של הש"ך הנ"ל. אמנם התפל"מ והמקור"ח והפרישה פירשו שהטור כתב דבריו בדעת הרא"ש ולא בדעת הרשב"ם, ולפי דבריהם להרשב"ם בכל גוונא בעינן להכשיר את הכלי תחילה.

6. כעין סברא זו דמים שאני מתבשיל כתב הט"ז לעיל [סי' צה ס"ק י] ומקורו באו"ה [כלל לד].

קנין הלכה

משום שהבלעיה של האיסור היא בכל עובי דופן הכלי. אמנם במקרה שהכלי בלע את האיסור רק ע"י עירווי, כתב הגר"א [יו"ד סי' קח ס"ק בח] שבזה מהני קילוף, כיון שעירווי אינו אוסר אלא כ"ק, וכן משמע בשו"ת מהר"י וייל [סי' קצג].

סעיף ד

דין מחבת בפסח ובשאר ימות השנה [כולל שיטת הרמ"ע מפאנו המוכחת בש"ך ס"ק ח] נתפרש בסימן תנא [סי"א].

והעולה מזה שלענין מחבת שבלעה שאר איסורין פסק השו"ע דצריכה ליבון, וכפסק השו"ע כאן, וכתב הגר"א שהשו"ע נקט לעיקר כדעת הרא"ש והראב"י שהקלו במחבת, ורק לחומרא הצריך ליבון. [ולכן לענין פסח היקל השו"ע כאן שמצטרפת השיטה דחמץ בפסח חשיב היתירא בלע].⁷

כתב החכמת אדם [כלל עד ס"ו] שבמקום הפסד מרובה יש להתיר אף בשאר איסורים ע"י הגעלה, וסיים בצ"ע, ומשמע שלענין שאר איסורין בעינן ליבון גמור שניצוצות ניתזין ממנו, ולא סגי בליבון קל שקש נשרף עליו מבחוץ. [ורק לענין פסח, שהרמ"א הביא דיעות יש מחמירין להצריך ליבון, היקל הרמ"א בליבון קל, כיון שבפסח יש צירוף של הסוכרים דהיתירא בלע].

מחבת שבישל בה חלב

כתב הש"ך [סוס"ק ח] שלפי הרמ"ע הסובר דכל שהכלי בלע ישירות מהאיסור בלי אמצעי הוי בגדר תשמישו ע"י האור ובעי ליבון, ה"נ מחבת של בשר או חלב בעיא ליבון. ועיין בהגהות רע"א [וכן הוא בשו"ת רע"א סי' מט, והובא בפת"ש ס"ק ז] שתמה דנהי דמיקרי בליעה ע"י האור, מ"מ תיהני הגעלה כיון שבשר או חלב הוו בגדר היתירא בלע, וכעין מה שנתפרש בגמ' [ע"ז דף עו.] לענין שיפורד ואסכלה של קדשים דסגי להו בהגעלה.

סעיף ה

מקור הדין הוא ברשב"א תורת הבית בית ד שער ד דף לד: וברא"ש פ"ה ע"ז סי' לד. והחידוש הוא דלא נימא דכיון שהגעיל את הכלי א"כ כל מה שיכול לצאת ממנו ע"י חמין כבר יצא ויוכל להשתמש בו מעתה ע"י חמין, [ורק לא ישתמש בו על ידי האור שאז יפלוט הכלי מה שלא פלט בהגעלה], קמ"ל דזה אינו, אלא כיון שבלע הכלי ע"י האור מעתה ההגעלה פולטת ממנו מעט, וכן כל שימוש בחמין שיעשה אחר ההגעלה יפלוט מעט מעט.

וכתב האיסור והיתר [כלל נח סל"ה] שהאיסור הוא גם בדעבד, והיינו שאם הגעיל כלי המעון ליבון ואח"כ בישל בו דבר מאכל נאסר המאכל.

שימוש בצונן בכלי בלוע איסור

מן הדין אין לאסור שימוש בצונן [שאינו חריף] אף בכלי שבלע איסור ע"י חמין או כבישה, אמנם כתב המרדכי [פסחים סי' תקסה] שיש לגזור שמא ישתמש בכלי בחמין ויאסר המאכל, ולכן אסרו להשתמש בכלי בקביעות.

אבל כתב הרמ"א [ומקורו באיסור והיתר] שבשני אופנים יש להתיר שימוש בצונן בכלי בלוע איסור:

א [שימוש בדרך עראי, כגון בבית הנכרי.

ביאורים והערות

7. אמנם מחבת שמשתמשים בה בלי שמן כלל כגון מחבת המכונה מחבת טפלון, לכו"ע חשיבא תשמישו ע"י האור ובעיא ליבון גמור גם לפי השו"ע, ולמעשה א"א ללבנו דחייס עליה, ואף אם מורחים מעט מזער שמן מ"מ חשיב לכו"ע תשמישו ע"י האור וכמבואר במשנ"ב [סי' תנא ס"ק כז].

קנין הלכה

א) כתבו הש"ך [סי' צא ס"ק ג] והפר"ח [שם] שהיתר זה הוא אף באופן שנותן בכלי דבר מאכל שאינו יבש.⁸ אמנם פשוט דלא מיירי שנותן משקה בשיעור זמן של כבישה].

ב) כתב הרמ"א [סוף הסעיף] שמותר ליתן בכלי של איסור חומץ ושאר דברים חריפים אחרי מריקה ושמירה היטב. וכתב הש"ך [סי' צא ס"ק ג] בשם הארחת חיים שלא יתן בכף של האיסור דבר חריף אם הוא לח, דיש לחוש שהדבר החריף פולט מהכלי [משא"כ דבר חריף יבש, כגון תבלין יבש מותר ליתנו בכלי]. גם בסימן זה [ס"ק י] ציין הש"ך לדברים אלו.⁹

ג) עוד הביאו הפר"ח [סי' צא ס"ק ג] והמנחת יעקב [כלל יא אות ו] [הובאו דבריו שבהגהת רע"א על הש"ך סי' סט ס"ק סו] את דברי המ"מ [פ"ו הלכות מאכ"א] והר"ן [פרק כל שעה], שכתבו דשימוש עראי הותר רק בכלים שיש להם היתר בהגעלה, שהרי בסתמא עתיד להגעילם ושימוש עראי יהא זמני, אבל כלי שאין לו תקנה בהגעלה, אם נתיר לו שימוש דרך עראי, ישנהו בביתו זמן רב וחיישינן שמא יטעה ויבשל בו חמין. וכתב הפמ"ג [סי' צא ש"ד ס"ק ג] שדין זה אינו רק בכלי חרס, אלא כל כלי שאין לו הכשר, [כגון כלים שחיישינן דילמא חיים עליהו] אין היתר להשתמש בהם אף בדרך עראי.

ד) סכין שבלעה איסור בחמין אין היתר להשתמש בה בצונן אפילו אחר הדחה אלא בעיא נעיצה בקרקע י' פעמים, כמבואר להלן [סעיף ז].

ב) עוד כתב הרמ"א שבדיעבד שרי להשתמש צונן אף בכלי שבלע איסור בחמין. ופירש הש"ך [ס"ק יא] הכוונה שלא היה לו כלי אחר וקנה מהגוי כלי בלוע מאיסור, מעתה הוי כדיעבד ושרי להשתמש בו צונן. ולכאורה בזה ההיתר הוא רק כל זמן שלא ימצא כלי אחר להשתמש בו, וכך כתב הפר"ח.¹⁰

כלי שתשמישו בצונן אך יש לחוש שחיממו בו יין

כתב הרמ"א שאפילו כלים שתשמישן בצונן, אם יש לחוש שחיממו בהם יין נוהגין להגעילם. ועיין בש"ך [ס"ק יב] שציין להרמ"א [סי' תנא ס"ו], וכוננתו לומר שדין זה של הרמ"א תלוי במחלוקת הראשונים אי אוליגן בתר רוב תשמישו של הכלי. השו"ע [סי' תנא שם] פסק דאוליגן בתר רוב תשמישו, ולשיטתו כל שהכלי אינו בן יומו די לו בהדחה ושמירה היטב, וא"צ הגעלה.¹¹ והרמ"א כתב דנוהגין להחמיר, וגם כאן כתב דנוהגין להחמיר, והיינו דאף שמעיקר הדין מודה הרמ"א לרוב הפוסקים דאוליגן בתר רוב תשמישו, מ"מ לכתחילה נוהגין להחמיר, ומ"מ כתבו הפוסקים שלענין דיעבד מקילין כרוב הפוסקים [וכן פסק המשנ"ב סי' תנא ס"ק מז].

ומה שהיקל הרמ"א בכלי חרס שעיקרו לשתייה שא"א להגעילם, היינו אף דשרי לכתחילה לקנותו מן הגוי, דכיון שא"א להגעילם

ביאורים והערות

8. וחלקו הש"ך והפר"ח על הרמ"א [סי' צא ס"ב] שאסר נתינת דבר שאינו יבש בכלי של איסור.
9. ולכאורה פשוט שאם יהא זה משקה חריף וישהה בכלי בשיעור שיתנגנו על האור וירתיח יאסר המשקה, והרמ"א והש"ך איירו בשלא שהה שיעור זה ואפ"ה אסר בחריף, וצ"ע שהרמ"א לא חילק בזה [ולגבי חומץ עיין ש"ך סי' קה ס"ק ג] שהאריך לומר דלא חשיב דבר חריף.
10. ויש לעיין אם בכה"ג שאין לו כלי אחר התיר הרמ"א להשתמש בו גם בקביעות עד שימצא כלי אחר, או שההיתר הוא רק בדרך עראי. [ולתקן צד שרק בדרך עראי, נתחדש כאן שגם בבית ישראל שרי בכה"ג].
11. אמנם לכאורה צ"ע דעד כמה שהחשש הוא שמא בישלו בו יין של איסור, לכאורה לא שייך לילך בזה אחר רוב תשמישו, שהרי יין בלוע בכלי אינו נפגם במעת לעת, והרי האחרונים ביארו שההיתר של רוב תשמישו מבוסס על הא דאין כאן איסור תורה הואיל ונפגם, וצ"ע.

קנין הלכה

דיינינו להו כדיעבד ותלינן שלא נשתמש בהן כלל בחמין.

בביאור דברי הש"ך ס"ק מז בכלי חרם חדשים

בגמ' ע"ז [דף לג:]: איתא כסי [כוסות של חרם] אי שתי בהו עכו"ם יין פעם ראשון ושני כו"ע לא פליגי דאסור, ובפעם ג' פליגי והלכתא דשרי.

ונחלקו הראשונים בביאור הגמרא:

א. רש"י מפרש שכלי חרם רכיכי ובלועים מהיין, אף שהיין לא שהה בהם זמן רב ואחרי שתי השתמשויות של

היתר [כגון ששתו בהן יין של היתר] שבע הכלי מלבלוע ואינו בולע מהיין אלא כשאר כלים.

ב. ר"ת [תוס' ד"ה כסי] מפרש דפעם ראשונה ושנייה קאי על ההרחות שעושה ישראל כדי להכשיר הכלי, דלא סגי בב'

הרחות רק בג'.

השו"ע [סי' קלה] פסק כרש"י ואליבא דהרשב"א דבכל כלי חרם אמרינן דכשהוא חדש הרי הוא בולע. ולכן הוקשה לש"ך דמה

בכך שהנכרי השתמש בכוסות החרם רק בצונג, מ"מ כשהיו חדשים בלעו, ואינם ניתנים אלא במילוי ועירוי. ותירץ דאה"נ אלא

מיירי באופן שנשתמשו בכלים האלו קודם שבאו לידי הגוי.

סעיף ו

הפוסקים נחלקו בדיון כלי שנשתמש איסור במקצתו, אם אמרינן דנאסר כולו משום דחם מקצתו חם כולו, ואת"ל שנאסר כולו

אי מהניא הכשרת מקצת הכלי לכל הכלי. והבאנו לעיל [סי' תנא סעיף יב] את תמצית שיטת הראשונים והפוסקים בזה.

ונסיף כאן כמה פרטים:

ליבון מקצת הכלי עם הגעלת כולו

הט"ז [ס"ק ז] הביא את דברי הרשב"א במשמרת הבית [בית ד שער ב דף לה.]. שכתב דמה שאמרה הגמ' בפסחים [דף ל:]: גבי

הכשר סכין אידי ואידי ברותחין, הכוונה שמתחילה מלבן את הברזל היוצא מן הקתא, ואח"כ מנגעיל ברותחין את הברזל ואת

הקתא ביחד, וזה מועיל גם אם הסכין בלעה ע"י האור, דליבון מקצת הסכין מקליש גם את הבלוע של חלק הסכין שאינו מתלבן,

וע"י ההגעלה נכשר הכל. וכתב בט"ז שחידוש זה [שהגעלת כל הכלי מצטרפת לליבון מקצתו] משמע גם בדברי הרא"ש [פ"ה

ע"ז סי' לד].

[אמנם להלכה בלא"ה נקטו הפוסקים כהרא"ה והטור והרמ"א, שכלי שנאסר ע"י שמקצתו בלע איסור אמרינן בו כבולעו כד פולטו,

ונכשר הכלי ע"י הגעלה או ליבון של מקצת הכלי].

התפשטות הבליעה בתוך הכלי

איסור שמן הנצלה ע"ג שיפור נבלע ומפעפע בכל הכלי, ואם האיסור כחוש נאסר מהכלי רק כדי נטילה. ולדידן שאין אנו בקיאים

בין כחוש לשמן כמו שכתב הרמ"א [סי' קה], אף שכתב הש"ך שלגבי בלוע באוכל לא אמרינן דאין אנו בקיאים אלא אם נראה

לנו שהוא כחוש אינו אוסר אלא כדי נטילה, מ"מ לגבי בלוע בכלי נסתפק הש"ך שאומרים בזה דאין אנו בקיאים ודנים זאת כבלוע

שמן. וכתב רע"א [סעיף זה על הש"ך ס"ק יז ד"ה הוליד] דה"ה לגבי פעפוע אל תוך הכלי יהא קיים ספק זה של הש"ך, דאפשר

דמחמרינן דהוי כשמן ומפעפע בכל הכלי.

קנין הלכה

עוד כתב רע"א [הגהתו על הש"ך הנ"ל בדברי הר"ר מנחם מ"צ] שאם יש כלי שבלוע במקצתו איסור ע"י האור ובא ללבנו, מתבאר מדברי הר"ר מנחם מ"צ שלא אמרינן שתוך כדי חימום הכלי קודם שנתלבן יתפשט הבלוע בכל הכלי [ויצטרך ללבן את כל הכלי]. וכתב רע"א דצ"ל דס"ל שבלוע שבכלי אינו מתפשט ממקום למקום בכלי עצמו ע"י חום הכלי בלי רוטב.

בדברי האו"ה שבסוף הש"ך ס"ק יז

עיינ בש"ך [סוס"ק יז] שהביא את דברי האו"ה שמשמע ממנו שדבר הבלוע ע"י האור מוליך את הבליעה ואת הפליטה בכולו. [דאף שנקט הש"ך לעיל מיניה כהפוסקים שאין האיסור מתפשט אל כל הכלי, היינו דוקא בבישול ע"י רוטב אבל בחום שע"ג האור מתפשט האיסור בכל הכלי].

ומה שכתב האו"ה דכן לענין הפליטה מהכלי אמרינן דע"י האור יוצאת הפליטה מכל הכלי, כתב הש"ך לבאר דאין הכוונה שליבון מקצת הכלי מתיר את כל הכלי, דבזה נקט הש"ך לעיל מיניה כהרא"ה, שליבון שורף ומכלה את האיסור ואין זה אלא במקום בו נעשה הליבון ולא בכל הכלי, אלא הכוונה שאם יש שיפורד שנבלע בכולו איסור, ואח"כ צלו על חלק ממנו היתר, בולע ההיתר את האיסור מכל השיפורד ובעי שישים נגד כולו.

בשר או חלב הנבלע במקצת בלי ומתפשט בכולו

עיינ בהגהת רע"א [על הש"ך ס"ק יז ד"ה דהאיסור] שהביא את דברי הפמ"ג [או"ח סי תנא מ"ז ס"ק יז ד"ה נמצא] שכתב שאם בשר [או חלב] נבלע במקצת הכלי והוא מתפשט אל כל הכלי, אם אח"כ יגע חלב או בשר בצד השני של הכלי לא יהא בזה איסור בשר בחלב, דהתפשטות הבשר בתוך הכלי הוי נ"ט בר נ"ט דהיתירא ונקלש הבשר, ורע"א כתב שדין זה צ"ע לדינא. ויתכן לפרש דרע"א נסתפק שמא בתוך כלי אחד הכל נידון בהתפשטות אחת ולא כמעבר מכלי לכלי, ואין כאן אלא הקלשה אחת. עוד י"ל דרע"א לשיטתו במש"כ בשו"ת שבסוף ספר דרוש וחיודוש שדין נ"ט בר נ"ט הוא רק באופן שהבליעה בכלי והבליעה באוכל נעשו בשני זמנים שונים, אך אם הכל היה בהתפשטות אחת אין זה נ"ט בר נ"ט, וה"נ י"ל בנידון ההתפשטות בתוך הכלי דכיון שהכל בשלב אחד אין זה נקלש.

סעיף ז

במשנה ע"ז [דף עה:]: איתא הסכין שפה והיא טהורה, ובגמ [דף עו:]: אמר רב עוקבא בר חמא ונועצה עשר פעמים בקרקע. ופירשו רוב הראשונים שהשיפה [השחזה] והנעיצה הם שני אופנים שונים של הכשר הסכין, ולא בעינן תרווייהו.¹² עוד מבואר בגמ' שהנעיצה מועילה רק לחתוך בה צונן, ולא לחתוך בה רותח. [ולענין שיפה אי מהניא לרותח יבואר להלן]. עוד יבואר להלן לענין חיתוך רותח, אי בעי ליבון או סגי בהגעלה.

נעיצה

עיקר מטרת הנעיצה של הסכין היא כדי להעביר את טיחת האיסור שעליה יפה יפה, כך כתבו הרשב"א [תוה"א בית ה שער ד דף לד:]: בשם ר"ת והר"ן [סוף ע"ז דף מ. ד"ה נועצה], וכן כתב הש"ך [יו"ד סי' י ס"ק ה] ובנקודות הכסף [סי' פט על הט"ז ס"ק ו].

והא דלא סגי בקינוח הסכין במטלית או בהדחתה, כתב הרשב"א [שם] שהוא משום שהסכין בלעה מרותח גמור ולא נדבק בה

קנין הלכה

השמנונית היטב, א"ג כיון שתשמישה תדיר לא סגי לה בקינות, והיינו שמתוך שתשמישו תדיר נדבקת בה שמנונית האיסור היטב ובעיני געיצה.¹³

ויש ראשונים שמשמע מהם שנעיצה מהניא גם להפליט מהבלוע בסכין. עיין ברשב"א [תוה"א בית ד שער ג ויובא להלן] שכתב שאחרי הנעיצה מותר לחתוך בסכין גם דבר חריף כמו צנן וכיו"ב, והרי כשחותך דבר חריף נפלט הבלוע בסכין, ומאי מהניא לה נעיצה, ומשמע שנעיצה מפלטת קצת מהבלוע בסכין.¹⁴

וע"ע בר"ן על הרי"ף [ע"ז דף ל"ט: במשנה] שכתב שבשעה שחותך בסכין, אגב דוחקא דסכינא בולע האוכל הנחתך בסכין מן הסכין, ולכן הצריכו נעיצה או שיפה. וכן כתב בנקודות הכסף [סי' י על הט"ז ס"ק ז] וז"ל היינו טעמא דשיפה ונעיצה דע"י כך הלכה לה אותה הקליפה הדקה שבסכין, דנעיצה היא בכל מקום במקום קליפה וכו' עכ"ל. והובאו דברי הנקוה"כ האלו בחכמת אדם [כלל ג ס"ד, וכלל מז ס"ח], וכן הוא גם בפמ"ג [סי' י א"א ס"ק ו] שדעת הש"ך כהפרישה שנעיצה מפליטה מכדי קליפה של הסכין.¹⁵

ודעת הט"ז [סי' י ס"ק ו] שנעיצה אינה מפליטה מהסכין כלל רק מסירה את השמנונית הטוחה ע"ג הסכין. ועיין בפמ"ג [מ"ז שם ד"ה ופש] שכתב דא"כ צ"ע מש"כ הרשב"א וכן פסק השו"ע שנעיצה מועילה גם לחתוך חריף, והרי דבר חריף מפליט גם מגוף הסכין, כמבואר בשו"ע [סי' צו ס"א] דאף בסכין מקונה אסרינן.

במקום שלא עשו נעיצה

הפוסקים נחלקו בסכין של גויים שלא נעצה בקרקע אך קינחה בדבר קשה או הדיחה יפה: דעת הרשב"א [חולין דף ח:]: בשם רבינו יונה שבדיעבד שרי אף בלי נעיצה, וכן כתב בתורת חמאת [כלל ס"ד] ובמנחת יעקב [שם], וכ"כ הפר"ח [סי' י ס"ז]. והתבואות שור [סי' י ס"ק יח] כתב שנעיצה מעכבת, ואם לא נעץ ה"ז אסור אף אם הדיחה יפה יפה.¹⁶

ועיין בהגהת רע"א [סי' צו על הש"ך ס"ק ג] שהביא את המחלוקת הזו.

ביאורים והערות

13. והש"ך [נקוה"כ סוף סי' פט] כתב את הטעם השני שתשמישה תדיר. ובר"ן [פ"ה ע"ז דף ל"ט: המובא להלן] מבואר דאגב דוחקא דסכינא עלול האוכל הנחתך בסכין לבלוע ממנו, ולכן הצריכו נעיצה. [משא"כ שיפורד שאם יבוא להשתמש בו צונן סגי לו בהדחה, כיון שאין בו דוחקא].

14. וכן הוכיח התבואות שור [סי' י סק"ד] מדברי הרשב"א האלו. ויותר מפורש הוא ברשב"א במשמרת הבית [בית ג שער ג דף עז]. שכתב דאפילו הדחה בצונן מהניא קצת לבלוע בכלי, כדחזינן בהכשר כלי היין, והוסיף שהוא כעין מה שמצינו בנעיצת סכין דמהניא אפילו לדברים החריפים, דלולי הנעיצה או ההדחה דוחקא דסכינא מפליט קצת.

15. והנה הש"ך [סי' צו ס"ק ט] כתב שאם חתך צנן בסכין בשרית ויש שישים בצנן נגד הסכין אין הצנן נעשה בשרי, שהבשר הנפלט בטל בשישים. וכתב רע"א [שם] על הש"ך דלכאורה די בשישים כנגד קליפת הסכין, שהרי כתב הרשב"א וכן נפסק בטוש"ע [סי' קכ"א] דנעיצת הסכין מהניא אף לחתוך בו דבר חריף, והרי פשוט שנעיצה אינה מפלטת אלא מה שבקליפת הסכין ולא מכל עובי הסכין, וא"כ על כרחנו שגם הדבר החריף אינו מפליט מכל עובי הסכין רק מקליפתו. אמנם הניח זאת רע"א בצ"ע, דבש"ך [סי' צד ס"ק כט] איתא דכאשר נפלט ע"י חריפות הצנן ודוחקא דסכינא, רק מה שבקליפת הסכין די בזה בהדחה להצנן, ומזה שהצנן נאסר כולו חזינן שבזמן חיתוכו נפלט הבלוע בכל עובי הסכין ולא רק בקליפתו, ושוב צ"ע איך מהניא נעיצה בקרקע להתיר לחתוך חריף, והניח רע"א קושיא זו בצע"ג.

16. ועיי"ש שכתב דאף הרשב"א בשם רבינו יונה התיר, הרשב"א אזיל לשיטתו במקום אחר, אך לדינא קיי"ל שהדחה אינה מועילה.

קנין הלכה

נעיצה לחתוך בו דבר חריף

כתב הרשב"א [תורת הבית בית ב שער ה] דאחרי שנעץ את הסכין בקרקע רשאי לחתוך בה אפילו דבר חריף, ולמד זאת מהגמ' [ע"ז דף עו:] שהתירו לחתוך אתרוג אחרי נעיצה בקרקע, והובאו דברי הרשב"א בטור ובשו"ע ללא חולק. ובספר בכור שור [חולין דף קיא] כתב שעל כרחנו לומר שהרשב"א סובר שנעיצה מפלמת קצת מהבלוע בסכין. [ועיין לעיל שהבאנו שכן מבואר במשמרת הבית (בית ג שער ג)]. אבל לפי המבואר בתוס' שהנעיצה מועילה רק לשמנונית הטוחה על הסכין ומאידך ס"ל [דף קיב. תוד"ה אגב] שחיתוך דבר חריף מפליט מגוף הסכין, א"כ אין נעיצה מועילה לחתוך דבר חריף. 17 וסיים שכל בעל נפש יחוש ולא יאכל צנון ושאר דברים חריפים בסכין של גויים או של טריפה ע"י נעיצה. וע"ע בבית מאיר [סי' צו] שגם הוא תמה על פסק השו"ע שנעיצה מועילה לדבר חריף. [וגם הוא כתב שהרשב"א לשיטתו במש"כ שנעיצה מועילה להפליט קצת מן הבלוע].

השחזת הסכין [שיפה]

הפוסקים נחלקו בענין השחזת הסכין:

- א. ברשב"א וברוב הפוסקים משמע שהשחזת הסכין מועילה רק לאכול בה צונן, דומיא דנעיצה, אך לא סגי בה לאכול רותח.
- ב. ברמב"ם [פ"ז מאכלות אסורות ה"ז] מבואר דהשחזת הסכין מהניא אף לאוכלה רותח. וכתב הר"ן [בע"ז] דכן משמע בירושלמי, וכן פסק השו"ע. והרמ"א הביא את דעת המחמירים דלא מהניא השחזת לחתוך בה רותח, וסיים דלכתחילה נהגו להחמיר בזה, אמנם בדיעבד [אם השחזת והשתמש בה במאכל רותח] אין לאסור. אמנם הסברא בזה צ"ע, דלכאורה אין השחזת נוגעת אלא בקליפת הסכין, ומהיכ"ת יהא מותר לאכול בה רותח, הרי הרותח פולט מכל עובי הסכין. וכתב הפמ"ג [סי' י מ"ז ס"ק ו] דאף שהשחזת רק מסירה את קליפת הסכין, מ"מ היא מבלבלת את שאר הטעם הבלוע בסכין ומקלישתו עד שאין לו כח לצאת ע"י הרותח. 18

סכין שיש בו גומות

בגמ' [ע"ז דף עו:] מבואר שנעיצה של הסכין אינה מועילה בסכין שיש בה גומות, ולא נתפרש אם השחזת הסכין מועילה בזה. ומלשון הרמב"ם משמע שהשחזת מועילה אף בסכין שיש בה גומות, 19 וכן משמע בשו"ע. אמנם בבאור הגר"א [או"ח סי' תנא ס"ג] כתב דלא מהניא השחזת בזה, וכן כתב החכמת אדם [כלל מז ס"ח], וכן כתב בדרכי תשובה [ס"ק פב] בשם שו"ת בית דוד.

מלשון הרמ"א משמע דלגומות שבסכין בעינן ליבון, ואם הגעיל בלי ללבן ה"ז אסור אף בדיעבד, וכן כתב הפמ"ג [או"ח סי' תנא

ביאורים והערות

17. וכתב הבכור שור שלפי תוס' צ"ל שאתרוג אינו נחשב דבר חריף, ולכן אמרו בגמ' שנעיצה מועילה לחתוך אתרוג.
18. עוד כתב הפמ"ג [סי' י ש"ד ס"ק ג וס"ק כב] די"ל דקים להו לחז"ל שעיקר הטעם הבלוע בסכין מתרכז בקליפה של הסכין, ובשאר הסכין יש רק משהו, והוסיף דלפי טעם זה לא תועיל השחזת הסכין לאיסור חמץ בפסח האוסר במשהו. ובאו"ח [סי' תנא א"א ס"ק ז] הביא הפמ"ג את דברי החק יעקב והפר"ח [ס"ק ג] שהשחזת מתרת בדיעבד גם לענין איסור חמץ בפסח. והפרישה כתב שהקלו חכמים בהשחזת לגבי סכין שאינו בן יומו.
19. ז"ל הרמב"ם [פ"ז מאכ"א ה"ז] הלוקח סכין מן הגויים מלבנה באש או משחזת בריחיים שלה, ואם היתה סכין יפה שאין בה פגומות די לו אם נעצה בקרקע קשה וכו' עכ"ל. ומשמע להדיא שהשחזת מועילה גם לסכין שיש בה גומות.

קנין הלכה

מ"ז ס"ק ה] בשם הא"ר [דלא כהחק יעקב], וכתב דכן הלכה.²⁰

לשון השו"ע ואם יש בה גומות (או) שרוצה להתוך בה חמין, כתב בבאר הגולה ובהגר"א שאין למחוק תיבת "או".

סבין של איסור שבא לאכול בה רותח

הראשונים הקשו דבגמ' פסחים [דף ל:]: מסקינן שדי להגעיל סכין ברותחין וא"צ ליבון, ואילו בגמ' חולין [דף ח:]: איתא דסכין של גויים צריכה ליבון באור. וכתבו בזה כמה תירוצים:

א. תוס' [ע"ז דף עו: ד"ה אמר] כתבו בתירוץ ראשון דלכן סכין בעיא ליבון משום שמשתמשים בה ע"י האור, [עיי"ש בתוס' דלר"ת איירי דוקא בסכינים גדולים שדרך לצלות בהם בשר. והריב"א כתב דאף בסכין קטנה בעיא ליבון משום שלפעמים מהפך בה בשר ע"ג גחלים], ורק לענין איסור חמין די בהגעלה משום דהיתירא בלע. גם ברמב"ם מצינו חילוק זה, שבהלכות מאכלות אסורות [פי"ז ה"ז] כתב שהסכין טעונה ליבון, ואילו בהלכות פסח [פ"ה ה"ג] כתב שדי בהגעלה, וכן כתב גם הר"ן בפסחים [דף ח:]: בשם הראב"ד.

ב. באופן אחר כתבו התוס' והרא"ש בע"ז [שם] די"ל דעיקר הכשירה של סכין הוא בהגעלה, אלא שבסכין גדולה יש בדרך כלל גומות והן צריכות ליבון משא"כ סכין קטנה, וע"ע בב"י שהביא שיטות נוספות בראשונים.

להלכה: השו"ע הצריך ליבון כשבא להשתמש בה רותח, א"נ כשבא לשחוט, ולא חילק בין סכין גדולה לקטנה.²¹ [וכמו כן הצריך ליבון לסכין שיש בה גומות, וזה אף כשבא להשתמש בה לצונן, דסו"ם דבוק איסור בגומות והנעיצה אינה מועילה לזה].²² אמנם כתב הרמ"א שבדיעבד אם הגעיל את הסכין ולא ליבנה והשתמש בה במאכל חם אינו נאסר. ועיין בש"ך [תחילת ס"ק כ] שזה קאי אף על סכין בן יומו.²³

ביאורים והערות

20. ובחכמ"א [כלל מז ס"ח] כתב שאם אפשר לנקות את הגומות א"צ ללבנן. [והוא גם ברמ"א בסוף הסעיף לענין השחזה עם הגעלה, שכתב דמהניא בלי ליבון אם יכול לנקות הגומות].

21. טעמו של השו"ע שהצריך ליבון לסכין אינו מבורר, דהא השו"ע עצמו סובר באו"ח [סי' תנא ס"י] דאזלינן בחר רוב תשמישו של הכלי, ואפילו סכין גדול אין רוב תשמישו ע"ג האור. ומטעם זה נקט הפר"ח לדינא דסגי בהגעלה. ועיין בהגר"א [ס"ק יח וס"ק לא] דמשמע שאכן אין זה מן הדין רק שהשו"ע והרמ"א החמירו לכתחילה ללבן, ולכן בדיעבד סגי בהגעלה. [וכתב הגר"א (ס"ק לא) דדוקא בסכינים גדולים יותר מדאי בעינן ליבון כיון שרגילים לצלות עליהם].

22. והנה לענין האיסור שבגומות די בליבון קל שקש נשרף בו, כמבואר ברמ"א [או"ח סי' תנא ס"ד]. אך לענין אכילת רותח מחמירין להצריך ליבון קשה.

23. ולכאורה שיטת הרמ"א צ"ע דהא הרמ"א באו"ח [סי' תנא ס"ו] החמיר שלא לילך אחר רוב תשמישו. וי"ל דגם שם אפשר שלא החמיר אלא לכתחילה. [ועיי"ש שהבאנו שהא"ר (ס"ק מז) והחק יעקב והגר"ז כתבו שלענין דיעבד יש להקל, והפמ"ג פקפק בזה, ועיי"ש בשעה"צ (ס"ק נא) שלגבי אינו בן יומו יש להקל]. עוד י"ל דכיון שלא ידוע לנו שהשתמש באור, לכן לא אסרינן את המאכל דיעבד אלא תלינן שלא השתמש בכלי באור.

והנה בסי' תנא [ס"ו] הביאו האחרונים את דברי הרמ"ע מפאנו שלא הקלו לילך אחר רוב תשמישו אלא באינו בן יומו, ולא בבן יומו. ולפי"ז צ"ע איך הקילו הרמ"א והש"ך בדיעבד בהגעלה אף בסכין בן יומו, ואין לומר דתלינן שלא נשתמש בו ע"י האור שהרי איירי בסכין בן יומו. וצ"ל שידוע שהגוי השתמש היום בסכין, אך לא ידוע אם השתמש בו היום ע"י האור, ולכן שפיר י"ל דאזלינן בחר רוב תשמישו, ושפיר יש מקום גם לתלות שלא נשתמש בו מעולם ע"י האור.

קנין הלכה

בדברי הרמ"א במו שאינו יכול ללבן הסכין היטב

כתב הרמ"א שאם אינו יכול ללבן הסכין היטב משום הקתא, ילבנו ויגעילנו אח"כ. והכוונה בזה שהקתא הוא של עץ ואם ילבן את הברזל של הסכין בליבון קשה עלול להנזק הקתא, ולכן די ללבנו ככל שיוכל ואח"כ יגעילנו [דהא מדינא סגי בדיעבד בהגעלה]. ומה שהמשיך הרמ"א וכתב ומיהו אם ליבנו ולא הגעילו, הכוונה ג"כ על הציור הנ"ל שיש לחוש שמא ינזק הקתא, דמ"מ ליבון קל בודאי יכול לעשות בלי חשש, וזה מועיל בדיעבד שהרי גם הגעלה מהניא דיעבד, וכ"ש ליבון קל שקש נשרף שהוא מועיל יותר מהגעלה.²⁴

בדברי הרמ"א שהשחזה עם הגעלה מהניא לכתחילה כמו ליבון

מקור הדין הוא במרדכי [שלהי ע"ז סי' תתס] בשם הריב"א, עיי"ש שכתב דעיקר מעלת הליבון היא הסרת הקליפה, והאבן מעביר את הקליפה היטב, וכנראה סובר דעיקר האיסור הבלוע ע"י האור ואשר לא סגי לו בהגעלה, הוא בקליפה, ושאר הבלוע סגי לו בהגעלה אף אם נבלע ע"י האור.

אמנם המג"א [או"ח סי' תנא ס"ק לז] הביא את דברי התה"ד [סי' קל] שכתב דהמרדה [רחת] אינו נותר אף ע"י קליפה והגעלה, וכן הביא שם המשנ"ב [ס"ק קיא] בשם האחרונים. [והערוך השולחן (סי' קכא ס"ק לב) כתב שרק בסכין היקל הרמ"א לכתחילה בהשחזה והגעלה דהוה כליבון, משום שבסכין מן הדין סגי בהגעלה לחוד, וכנ"ל שבדיעבד מקילין בהגעלה לחוד, אך היכי דבעינן ליבון מן הדין לא היה הרמ"א מיקל כהמרדכי דסגי בהשחזה והגעלה].

ביאורים והערות

24. בביאור הגר"א [ס"ק ל] פירש שלכתחילה הצריכו הגעלה מלבד הליבון כדי להגעיל את הסכין הנעוץ בתוך הקתא, ועל זה כתב הרמ"א שבדיעבד סגי בליבון בלי הגעלה, וכמבואר ברמ"א לעיל [סעיף ו] שאם ידוע שלא נשתמש בכל הסכין רק בקצהו די להכשיר קצהו, דכבולעו כך פולטו.

שאלות לחזרה

על החומר הנלמד בחודש אדר ב' תשפ"ב

יו"ד הלכות הכשר כלים סי' קכא

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

יו"ד סי' קכא סעיף א

- א. 1) הלוקח מהעכו"ם כלים ישנים שתשמישן בצונן, כגון כוסות וצלוחיות, מה עליו לעשות כדי שיוכל להשתמש בהם?
2) כלים שנסריהם מדובקים בחלב, האם מותר לשום שם יין או שאר משקין, והטעם?

סעיף ב

- ב. הלוקח מהעכו"ם כלים ישנים שנשתמש בהם בחמין, של מתכת או של עץ או אבן, מה עליו לעשות כדי שיוכל להשתמש בהם?
ג. אם הטביל הכלי קודם הגעלה, מה הדין כשדעתו להשתמש בו צונן וכשדעתו להשתמש בו חמין, בן יומו או אינו בן יומו, ומה הטעם?
ד. 1) אלו דברים כתבו הב"י והרמ"א לזוהר בהם כשמגעילים כלים הנקנים מן העכו"ם?
2) במקום שצריך הגעלה האם מהני קליפה בכלי אומנות?

סעיף ד

- ה. מחבת שמטגנים בה, האם צריכה הגעלה או ליבון, לענין חמץ בפסח, לענין בשר או חלב, ולענין שאר איסורים, ומה הטעם?

סעיף ה

- ו. 1) כלי שצריך ליבון, האם מותר להשתמש בו בחמין שלא ע"י האש, ומה הטעם?
2) והאם מותר להשתמש בן צונן כשאינו לו כלי אחר, דרך עראי או דרך קבע, ומה הטעם?
3) והאם מותר להשתמש בו בחומץ או בשאר דברים חריפים?
ז. 1) כלים מהעכו"ם שתשמישן בצונן, שיש לחוש שחימומו בו יין או שעמד בהם יין מעת לעת, מה דינו - דרך עראי ודרך קבע?
2) כלי משתאות של חרס או זכוכית מהעכו"ם שנשתמשו בו בצונן, האם סגי במריקה ושטיפה, והטעם?
3) והאם אפשר לתת בתוכו דברים חריפים או קשים כתבלין וכיו"ב?
4) ומה הדין בכלים חדשים הנקנים מן השוק?
5) ומה הדין בכלים חדשים הנקנים בביתו של עכו"ם?

סעיף ו

- ח. 1) כלי מתכות שנשתמש בו איסור בכולו או במקצתו, האם מועיל הגעלה או ליבון במקצתו להכשיר את כולו, ומה הטעם?
2) מהו מקור מחלוקת הראשונים בסוגיא דתרומה וחטאת?
3) מה הסברא לחלק בין ליבון להגעלה?
4) ומה הדין כשהתירא בלע, שנשתמש בו חלב במקצתו ורוצה להכשירו לבשר?
5) שפוד שצלו בו בשר בשר שלא נמלח ורוצה ללבנו לצלות בו בשר כשר, האם סגי בליבון מקצתו, והטעם?
6) ומה הדין בשפוד שצלו בו בשר נבילה ורוצה ללבנו לצלות בו בשר כשר, לכתחילה ובדיעבד?
ט. באר היטב דעת הטור והרא"ש כפי שהביא הש"ך בביאור דבריהם?

סעיף ז

- י. 1) סכין ישן הנקנה מן העכו"ם, מה יעשה להכשירו, אם בא להשתמש בו צונן או חמין, ביש בו גומות ובאין בו גומות, לכתחילה ובדיעבד?
2) האם הגעלה עדיף מהשחזה או להיפך?
יא. מה הדין אם הגעיל שני כלים בני יומן או יותר במים שלא היה בהם ששים נגד שניהם רק כנגד אחד מהן, כשהגעילן בבת אחת או בזה אחר זה?

שאלות ונידונים מעשיות בחומר הנלמד בחודש אדר תשע"ז

או"ח הלכות פסח סימן תנא מסעיף כב וסימן תנב

יו"ד הלכות הכשר כלים סי' קכא

- א. שוכרים דירה או צימר וכדו' לא ידוע מי התגורר שם במשך כל השנה, רוצים להשתמש בכלים וכדו'.
- יש שם בקבוקים פלסטיק, זכוכית, רקים, אינו יודע מה היה שם, האם יכול לאכסן בהם מים.
 - האם יכול סתם לשתות מים קרים וכדו' (1) מתוך ספלי החרסינה שנמצאים שם. (2) בכוסות אחרים שודאי השתמשו בהם בעבר בחמים, או משקאות חריפים.
 - האם יכול להשתמש עם הסכין של הבעה"ב פירות, ירקות, ולחם
 - האם יכול (1) לבשל בקופסת שימורים ריקה שמצא. (2) להשתמש בכירים החשמליות או הפלטה, מיקרו גל, טוסטר, בכלי פתוח או סגור. (3) לבשל בגז שלהם כשמעמיד סירים ע"ג הגז שלהם, או מטגן ע"ג הגז בעצמו.
 - האם יועיל שידליק את הפלטה על החום הכי גבוה, או שיניח ניר כסף על הכירים, פלטה.
 - האם יכול לבשל במקומות אלו שיש מעל הגז קולט אדים.

[תנ"א סכ"ו, מ"ב סקנ"ד, שעה"צ קצ"ו, וקצ"ז, יור"ד קכ"א ס"ה, וס"ז. פר"ח סימן קכ"א סקט"ו. מ"ב תנ"א סקל"ד, וסקל"ו, וסקל"ד, רע"א תנ"א סק"ד, מ"ב סימן תנ"ב סקי"ג, יור"ד סימן צ"ד ס"ד ובביאור הגר"א שם סקי"ד, שעה"צ תנ"א סקצ"ז]

א. מאחר וקיי"ל שכבוש כמבושל, לא רק בדברים שמשתמשים בהם בחמים אלא גם בצונן, אם יש צד שבבקבוקים אלו היה משקאות אסורים, כגון משקאות חריפים למיניהם, או שאר משקאות שאינם כשרים, מאחר וקיי"ל שכבוש הרי הוא כמבושל, נמצא שיש בהם בליעות של איסור, אמנם זכוכית לדעת המחבר [סימן תנ"א סכ"ו] אינו בולע כלל, ולדעת הרמ"א לא רק שבולע אלא שאפילו הגעלה לא מועילה לו. אמנם דעת הרבה אחרונים שהרמ"א סובר כן לא רק בחמץ אלא גם בשאר איסורים.

אלא שלא בכל הכלים יש דין כבוש, ובכלי זכוכית הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים, ובשעה"צ [סקקצ"ו] הביא לענין בדיעבד ככה"ג דעת הגר"ז שאוסר, ודעת הפמ"ג [סימן ק"ה] כתב שבהפסד מרובה אפשר להקל, והנפק"מ לענין בדיעבד הוא רק אם הכניסו בהם משקאות, חריפים או חמוצים שגם בליעות שאחרי מעל"ע משביחים, וכל הנפק"מ כאן הוא רק לכתחילה מחמת האיסור להשתמש בכלי שאינו כ"י, וזוה מבואר במ"ב [סקקנ"ג] להחמיר

גם להשתמש בצונן ובלי כבישה יש אופנים האסורים. כגון שימוש בכלי חרס, מבואר בשו"ע [תנ"א סכ"ב לפי גירסה אחת כמבואר במ"ב שם סקל"ב] שבכלי חרס גם אם השתמשו בו רק באיסור צונן, ולא שהה בו מעל"ע, אסור להשתמש בו בהיתר בצונן אפילו באופן ארעי. ורק בשאר כלים מותר להשתמש בו באופן ארעי בצונן [כמבואר ביור"ד סימן קכ"א ס"ה]

עוד אופן שגם שימוש בצונן אסור, אם רוצים להשתמש בסכין של הבע"ב באופן ארעי, לא מיבעיא אם חותכים בו דברים חריפים ויש חשש שבעבר השתמשו בסכין לבשר לא כשר, או אפילו אם מי שהיה כאן אפילו לפני זמן רב חתך בו פירות קצת חמוצים והם של ערלה, או צנון, בצל וכדו', שאם יחתוך בו עכשיו כל פרי אחר שהוא חמוץ, קיי"ל שבחריף ואפילו קצת, שלא בהפסד מרובה דינו כחריף, ולכן בשעה שחתכו אותו בעבר עם הסכין מחמת חריפותו הוא נבלע בסכין, ועכשיו כשחוזר וחותך איתו צנון, בצל, או אפילו פירות שחמוצים קצת, הבליעות הישנות חוזרות ונותנים טעם ואוסרים אפילו בדיעבד, [כמבואר בסימן צ"ו]

ואפילו אם רוצה להשתמש בסכין רק לחיתוך לחם או ירקות שאינם חריפים כלל, או שרוצה לקנות בחנות ירקות של מי שאינו שומר תו"מ חצי אבטיח וכדו' מהדברים שודאי אינם חריפים, מאחר והמוכר חותך בו ירקות ופירות של ערלה טבל וכדו' צנון, ועוד, מבואר [בסימן קכ"א ס"ז] שבסכין של איסור אסור לכתחילה להשתמש בו אפילו בצונן, ללא נעיצה י' פעמים בקרקע, ודעת רבותינו [מובא בספר דבר חריף ועוד] שגם אם ניקו את הסכין עם סקוטש וכדו' שודאי נקי, אין ראייה שמועיל במקום נעיצה, וגם על נעיצה עצמה לכתחילה לא סומכים שיעשה כדין [כמבואר שם]

ואפילו אם זה בית של שומר תו"מ ויש שם סכין שאינו יודע אם זה חלבי או בשרי, ורוצה לחתוך בו לחם צונן לאכול עם חלבי או להיפך, נחלקו הט"ז והש"ך [סימן פ"ט] אם מותר לכתחילה להשתמש בו ללא נעיצה. אלא שמאחר וכל חשש הפליטה בצונן הוא רק בעובי כדי קליפה, לכן יכול לערות מים רותחים על הסכין ולהשתמש בו רק לדברים צוננים, ואם רוצה לחתוך בזה דברים חריפים צנון וכדו' דעת המחבר [שם] שמותר, אמנם הרבה מהאחרונים חולקים שע"ז לא מהני נעיצה וא"כ ה"ה עירוי.

לחמם על הפלטה ודומיו אוכל, והרי זה כשימוש בכלי שיש בו בליעות של איסור אינו כ"י, ולהגעיל מיקרו גל ע"י שיעמידו סיר מגולה עם מים בתוכו וירתיח, לדעת הפר"ח [סימן קכ"א סקט"ו] מועיל הגעלה ע"י

זיעה אבל לדעת החו"ד, ועוד, גם בליעות שנבלעו ע"י ומחמת זיעה, א"א להגעלים ע"י זיעה, וגם יש לחשוש לבליעות שנעשו במשך הזמן ע"י המאכלים עצמם שניתזו, שבודאי לא מועיל כזו הגעלה, וכן כיריים או פלטה מאחר ובמשך הזמן בישלו עליהם מאכלים, לא מיבעיא אם יש לחשוש שהניחו עליהם עצמם את המאכל ונבלע ממנו, וכן שבמשך הזמן בישולים של סירים גלשו וכדו', ואפשר שוב כתשמישו ע"י האש ממש, מלבד אם מה שגלש זה רק מרק של בשר שאינו כשר או מרק מירקות של שביעית וכדו' שמאחר והמרק עצמו אינו איסור ורק בלוע מהאיסור, אינו נחשב ע"י האש [כמבואר בחת"ס יור"ד ק"א] וכן אם לא הקפידו והכיריים וכדו' היו רטובות ממש, וגם אם לא גלש, מה דק"ל דמכלי לכלי לא עובר בליעות [כמבואר בסימן צ"ב ס"ח] הוא רק אם אין רטיבות ביניהם, אבל אם יש רטיבות ביניהם, לדעת החו"ד בקצת רטיבות, ולדעת החולקים כשיש רוטב ממש, הבליעות כן עוברים, וודאי שצריך לחשוש שבמשך כל הבישולים היו הסיבות האוסרות הנ"ל, ויש כאן בליעות של איסור, ולכתחילה לא משתמשים בכלי שיש בו בליעות של איסור,

להדליק את הכיריים על גובה הכי גבוה לא מועיל להחשיבו להגעלה, כי עד כמה שחוששים שהניחו מאכלים לא כשרים ע"ג הפלטה עצמה או שגלש עליו, ונחשב בליעות שע"י האור כדי להכשיר בליעות שע"י האור צריכים ליבון, וכל חימום שע"י הגוף חימום החיצוני לא מועיל לזה. [כמבואר בתנ"א ס"ב ובמ"ב שם]. וגם לא מגיע לדרגה זו, וכ"ש טוסטר קטן שיש לחשוש שבמשך השנה הכניסו בו נקניקיות וכדו' אסורים, הבליעות הם ע"י האש ממש, ולא מועיל לחמם את הטוסטר על חום הכי גבוה, ורק אם ינקה היטב ויניח בתוכו על כולו היטב נייר אפיה וכדו' יוכל להכניס בתוכו מאכל וכדו' ב' כלים וכדלהלן אלא שכל זה אם רוצה להניח את האוכל עצמו ע"ג הכירים וכדו' כי בליעות של כלי עוברים למאכל אפילו אם אין כל רטיבות ביניהם. אבל אם רוצה רק להניח סירים ע"ג הפלטה, כיריים, וכדו', ולא להניח מאכל בעין למרות שמבואר בשו"ע [הנ"ל] שמכלי לכלי ללא רוטב לא עובר בליעות, ולכן אם הניחו לחמם סיר עם מאכל חלבי ע"ג סיר שמתבשל בו בשרי, והיה יבש ביניהם מותר, מ"מ לכתחילה אסור להניח זה ע"ג זה, או כי חיישינו שיזוב מאחד לשני, ובפמ"ג [בסימן צ"ז] מבואר שגם ב' כלים רקים שאין חשש שיגלוש מאחד לשני, אסור לכתחילה, כי לכתחילה מחמירים לחשוש שגם מכלי לכלי הבליעות עוברים [כמבואר בכתב סופר],

אבל אם ידוע שבמעל"ע האחרון לא השתמשו בכלים אלו באיסור, מבואר [במ"ב בסימן תנ"ב סק"ג], וכן מבואר בסימן צ"ד ס"ד ובביאור הגר"א סק"ד] שלהניח כלי היתר על כלי שיש בו בליעות איסור שאינו בן יומו מותר אפילו לכתחילה, וכפי מה שביאר הגר"א [שם] הטעם כי כל האיסור להשתמש לכתחילה בכלי שיש בו בליעות של איסור אינו ב"י, זה רק אם האיסור נבלע בו כשעדיין היה איסור כלומר מאכל בעין שאינו פגום, אבל להניח סיר ע"ג כיריים וכדו' שיש בו רק בליעות שכבר אינו ב"י, שגם על הצד שהבליעות מהכיריים יעברו לסיר ביחס לסיר הוא יקבל רק בליעות של אינו ב"י, מותר לכתחילה. - אבל אם חושש שהשתמשו בו בתוך מעל"ע מבואר במ"ב [סימן תנ"א סקל"ו] שרק ב' כלים אחד על השני אסור אבל ג' כלים מותר, כלומר שיכול להניח ע"ג הכיריים או פלטה, נייר כסף שיפסיק בינו לבין הסיר, ואז הרי זה כג' כלים שמותר אפילו לכתחילה להניח גם אם בתחתון יש בליעות של ב"י.

וכן בתוך מיקרוגל אפילו אם מניח את הכלי בתוך הצלחת הרגילה שלו, אם היא נקייה הרי זה כב' כלים שאם כבר עבר מעל"ע מהשימוש בו מותר לכתחילה, אלא שעדיין יש את החשש מצד הבליעות שמחמת הזיעה, ולכן צריך שיכסה היטב את הכלי, ומבואר במ"ב [הנ"ל] שכאשר הכלי מכוסה אין לחשוש לפליטות ובליעות של זיעה הבלועה בתנור, ולכן גם אם יש בליעות בדפנות המיקרוגל, אם הוא מכוסה היטב אין זיעה בדרגה כזו שתפליט מהדפנות ותבליע בו, [אלא שדעת רבותינו שאסור להשתמש כן בצורה קבועה **מכמה טעמים ואכמ"ל**]

אמנם כל זה רק אם הפלטה נקייה לגמרי, דאם יש עליה חתיכה בעין דבוקה בשעת הבישול זה יבלע לתוך הכלי, דמאכל נבלע בכלי אפילו אם הוא יבש, וגם אין כל נפק"מ כמה זמן עבר עליו, ולכן להשתמש במנגל שרואים בכל מיני מקומות ולא ידוע איזה בשר צלו עליו בעבר, מאחר ובמצאיאות הברזלים שומניים, יש לחשוש לבעין שנמצא עליו וכשיחמם יפשיר השומן ויבלע בתוך הבשר שצולה כעת, וזה חשש איסור ממש. - וכן לבשל ע"ג הגז, אם רואה שהגז נקי בזה הוא קל יותר כי מבואר במ"ב [סימן תנ"א סקל"ד] לענין חצובות שמאחר ומיד שנופל נשרף, רק לענין פסח יש להחמיר בו כב' כלים ורק לכתחילה, וכשאין לו אפשרות אחרת מבואר ברע"א [שם סק"ז] שמותר, וכ"ש אם אינו ב"י מבליעות של איסור וכדלעיל, אבל גם בגז להניח המאכל עצמו על הגז אסור ואוסר אפילו בדיעבד ולא סומכים ע"ז שנושרף כמבואר ברע"א שם.

להניח על השיש עצמו סירים רותחים, רק אם יש חשש שהניחו עליו ממש איסור בתוך מעל"ע, אסור, אבל אם כבר עבר מעל"ע רק להניח עליו מאכלים רותחים בעין כפיצה וכדו' נחשב שימוש ואסור, ולדעת המחבר [ס"כ] יועיל לו הגעלה ע"י עירוי מים רותחים, אבל לדעת המ"ב [שם] יש להחמיר שלא מועיל לו הגעלה שע"י עירוי בלבד. אבל אם במעל"ע האחרון לא הניחו, מותר.

כשמעמידים לבשל ויש קולט אדים מעליו, אם באמצע הבישול פותחים את הסירים ועולה זיעה ומתחבר לקולט, מאחר ובדרך כלל מלוכלך שומני הרי זה כבעין שמתחבר לבישול ע"י הזיעה ויכול לאסור, ואפילו אם הוא נקי ואינו ב"י, מבואר ברמ"א [יור"ד סימן צ"ג] שי"א שבליעות של כיוסו אוסר אפילו באינו ב"י ואפילו בדיעבד, ובשעה צ" [סימן תנ"א סקצ"ז] מבואר ששלא בשעת הדחק צריך להחמיר שכיוסו אוסר אפילו באינו ב"י [ובפרט לפי הטעמים שנאמרו בפוסקים בטעם חומרא זו שזה הדברים המתאימים לקולט אדים ואכמ"ל] לכן כשיש קולט צריך להקפיד היטב שלא יעלה זיעה מסירים מגולים לקולט.

ב. כשמכשיר את השיש.

1. עם איזה כד מכשיר.
 2. האם אפשר להשתמש בכד חשמלי, ובדוד של שבת לפסח.
 3. איך יכשיר את הברזים לפסח.
- [ט"ז סוף סימן תנ"ב, חק יעקב סימן תנ"א סקנ"ה, מ"ב סימן תמ"ד סק"ד, תנ"א סקס"ח, יור"ד ק"ה ס"ח]

ב. כשרוחץ כלים עם מים חמים מהברז, כל החשש הוא שיש חיבור מהברז לבליעות של חמץ, והרי זה רק ניצוק, ובניצוק מבואר בסימן ק"ה לכתחילה אסור לערות מאיסור להיתר, ובדיעבד אין לחוש, ומ"מ כתב הט"ז שהנשים נוהגות שלא להשתמש בקדירה שממנו שופכים מים על האבן שמכשירים לפסח אין לו טעם וריח, כלומר שאפשר להכשיר את השיש לפסח עם הכד של פסח, אבל בחק יעקב כתב שלכתחילה צריך להחמיר שלא להשתמש בו, ורק בדיעבד אין לחוש וכמבואר בסימן ק"ה כלומר שגם כשרק העליון הוא חם חושש משום ניצוק להשתמש בו אח"כ, וכן מבואר בשעה"צ נמצא שלדעת החק יעקב אינו יכול להגעיל עם הכד של פסח. וכן לענין חשש של הברזים, במקום הרגיל שהמרחק מהכור לברז הוא שגם כשמכניסים במשך השנה סירים ורתחים עם אטריות, וכדו' של חמץ והזיעה עולה למעלה, הוא מתפשט ואינו נבלע בו בדרגת יס"ב, מ"מ לכתחילה יש להכשירו מדין ניצוק של כל השנה, וכן כד חשמלי מאחר ובמשך השנה שופכים לתוך סירים וכדו' של חמץ, א"א להשתמש בו בפסח, אלא שגם לדעת הט"ז שניצוק אינו חיבור ואינו סיבה לאסור, מאחר והברז הרבה פעמים רותח, ובמשך השנה נוגעים בו בידים מלוכלכות מחמץ מבואר במ"ב [תנ"א סקס"ח] שכשנוגעים בידית חמה בידים מלוכלכות במשך השנה, וגם לפעמים ניתז מהסירים עליו, לכתחילה צריך הגעלה, וכ"ש כד חשמלי שמניחים עליו לפעמים חמץ, אלא שלחשש של שתי טעמים אלו מספיק להכשיר את הברז ע"י עירווי לבד, אבל אם יש לחשש שבמשך השנה כשמכניסים סירים ורתחים לתוך הכיור עם אטריות, פתיתים וכדו' מיד אחרי הבישול, עולה זיעה ורתחת עד לברז, אפשר שנחשב לבליעות של תתאה וכן לפעמים כשהבוילער דולק ומשתמשים במים הרתחים ונוגעים בידים מלוכלכות עם חמץ או ניתז חמץ, אפשר שנחשב אצל האש שלדעת הפמ"ג [יור"ד סימן צ"ב שפ"ד סקל"ג] נחשב ככ"ר, ולא יועיל לו עירווי רק הגעלה באופן זה,

ג. מצקת חלבית שהכניס אותה בטעות בתוך סיר בשרי

1. האם צריך להגעיל את כולה.
2. הגעיל רק מקצתה, ונמצא בשבת או בשמחה וכדו' ואין לו עכשיו סיר אחר גדול להגעיל את כל המצקת, האם יוכל להשתמש בה.
3. אחרי שהגעיל רק את החלק שהכניס, השתמש בכל המצקת כולה בסיר אחר. - או עירבב עם המצקת אח"כ סיר אחר ללא הגעלה, והיה ס' רק כנגד אותו מקצת שתחב לפני כן בבשרי
4. תחב מזלג חלבי לתוך שניצל בשרי שעל האש, ליבן רק את החלק שתחב בתוך השניצל, - או שחתך עם סכין חלבי בשר בתוך התבנית בתנור, - או שהכניס מצות עם מרדה לתנור, ובאותו שעה נגע משהו בצד השני עם פיתה, או נתפס שם בצק מחומץ.
5. מצקת בשרית שהיתה חלקה בתוך המרק הבשרי, כולה רותחת או רק מקצתה, ונגע בחלק שבחוץ עם גבינה, פיצה וכדו'. - או מצקת פרוה שתחבו חלקו בסיר בשרי, האם צריך לכתחילה להגעיל את כולו.
6. בכל זה האם שונה כאשר החלק השני של המצקת, המחבת, או ידיות הסיר היו עשויים מחלק נפרד. - וכאשר עשויים מעץ, פלסטיק.

[ט"ז סימן קכ"א סק"ז, ביאור הגר"א תנ"א סק"מ, ש"ך קכ"א סקט"ז, באר הגולה שם, ובביאור הגר"א שם. אש"א תנ"א סקכ"ד, ש"ך סקי"ז-י"ח, רע"א תנ"א סקי"א, משב"ז סימן צ"ד סק"א, ושפ"ד שם סק"ג, חו"ד סימן צ"ב סקט"ז, מג"א סקכ"ד, וסקכ"ה, מ"ב סקע"ו וסק"ע, גר"ז סימן תנ"א סקכ"ב, חכמ"א ע"ד י"א, ביאור הגר"א תנ"א סקמ"ב]

ג. נחלקו הראשונים האם בכלי מתכות אמרינן חם מקצתו חם כולו, וכן נחלקו לענין מה נאמר שאמרינן חם כולו, ולענין מה לא נאמר, האם מחמת שחם כולו עובר ומתפשט הבליעה בכל הכף ונאסר כולו, או רק חלק הכף שבפנים נאסר. - והאם תלוי אם במציאות החלק החיצוני חם, שרק ככה"ג ולגבי זה אפילו שבלא רוטב בליעות אינם מתפשטות, מאחר וחם כולו מתפשט בכולו מדין חם מקצתו חם כולו, אבל אם החלק החיצוני הוא עדיין קר והוציאו מיד, גם בכלי מתכות לא נבלע כלל, או שלהיפך מדין חם מקצתו חם כולו אפילו שבפועל החלק החיצוני אינו חם מתפשט הבליעה בכולו, אבל אם בפועל כל המצקת חם אפילו במצקת מעץ וכדו' שלא אמרינן חם מקצתו חם כולו, הבליעות מתפשטים בכולו. - והאם כשאומרים חם כולו בכח הבליעות להתפשט בכולו, או שרק אם נגע איסור בצד השני כלומר מצקת בשרית שחלק ממנה נמצא בתוך המרק, והמצקת כולה רותחת, ונגעו בפועל בצד השני עם גבינה וכדו', וכן מחבת בשרי רותח שנגעו בטעות בידיה עם בפיצה, גבינה וכדו', מאחר וחם כולו הגבינה נבלעת במקומה, אבל לא שיש לבליעות כח לעלות למקומה. - עוד נחלקו לענין ההגעלה האם מחמת חם כולו צריך להגעיל כולה, והאם כלי הצריך ליבון שונה בזה. **להלכה** לדעת הט"ז והגר"א דעת המחבר שחם מקצתו מבליע בכולו, אבל אם הגעיל רק את אותו מקצת, לא עלה הגעלה לחלק השני, ולכן אם אח"כ הכניס את כל המצקת לסיר אחר, נאסר. - ולדעת הרמ"א אם נבלע רק בחלק מהמצקת אמנם נבלע בכולו, ולכן אם לפני שהגעיל את המצקת הכניס את כולה למאכל אחר ולא היה ס' כנגד כולו יאסר, מ"מ לענין ההגעלה עצמה מועיל ויכול ליפלט גם ע"י הגעלה של אותו מקום שהכניס בלבד. -

ולא רק בהגעה אלא גם בליבון למרות שנאסר כולו, אבל אם יגעיל את מקצתו יוכשר כולו. ולדעת הט"ז קיי"ל להלכה כהמחבר שאם הגעיל רק את אותו מקצת שהכניס לתוך הסיר לא עלתה לו הגעלה. אלא שמ"מ מבואר בט"ז שאם זה ארוך מאוד אינו נבלע בכולו, ולא צריך להכשיר את כולו, - אלא שמאחר ומקורו הוא הרשב"א באופן שזה התירא בלע, אינו צריך להגעיל את כולו.

לדעת הש"ך אמנם דעת המחבר שאם תחבו מקצתו של המצקת בקדירה, הבליעות נבלעים ומתפשטים בכולו, ונאסר כולו, בדיעבד אם הגעיל רק את אותו מקצת שתחב בסיר, כולו מותר. - והרמ"א חולק על המחבר [כמבואר בש"ך סקט"ז] שבכישול לא נאסר כולו, אבל בליבון אם ליבן רק את אותו חלק שהיה בתנור, לא מהני כי ליבון בכוחו רק לשרוף ולא להפליט.

ומ"מ גם לדעת הט"ז בדעת הרמ"א שכשהכניס מקצתו באמת מתפשט בכולו, אלא שמ"מ מהני הגעלה במקצת שנתחב שיפליט גם ממה שבחוץ, זה רק ביחס לאותו חלק שהיה בשעת הבליעה בחוץ, אבל אם הכניס את כל המצקת החלבית לתוך הסיר הבשרי, ונאסרה כולה, אם יגעיל אח"כ רק חלק מהמצקת לכו"ע לא יועיל הגעלה זו לחלק שמחוץ למי ההגעלה, להפליט את מה שנבלע בה במציאות [כמבואר באש"א תנ"א כ"ד]

אבל דעת הש"ך עצמו שלהלכה בדבר שצריך רק הגעלה אמנם לכתחילה צריך להגעיל כולה, אבל בדיעבד אין המקצת השני נאסר כלל, ולא רק לענין שאם הגעילו רק את אותו מקצת שהכניסו לתוך הסיר שמועיל להתיר את כולו, אלא גם אם לא הגעילו בכלל את המצקת, ותחבו אח"כ רק את החלק השני לתוך סיר אחר, המאכל מותר, ומ"מ אם נגע בצד השני איסור, אמרינן שמדין חם מקצתו חם כולו נחשב החלק העליון כחם ובלע ממה שנגע בו ונאסר. - אמנם בכלי שתשישו ע"י האור, אפילו אם רק ליבנו את אותו חלק שחתכו איתו ולא את החלק השני, וחתכו אח"כ בכולו, נאסר המאכל. - יתירה מזו מבואר במשב"ד שלענין זה נחשב ע"י האור כל שעומד ע"ג האש, וגם לדעת הש"ך יאסר כל הסיר גם החלק העליון של הסיר. - ומ"מ אם נגע איסור בחלק העליון, כלומר הכניס מצקת בשרית בסיר בשרי, או פרוה, ונגע בחלק העליון של המצקת עם גבינה, במקומו כן נבלע, מדין חם מקצתו חם כולו.

אמנם מבואר ברע"א בפמ"ג ובחוו"ד שגם לדעת הש"ך שאינו מבליע בכולו, זה רק במקום שזה מדין חם מקצתו חם כולו, כלומר שבאמת המצקת עדיין לא נתחממה כולה, אבל אם כבר נתחממה כל המצקת, אינו מצד חם מקצתו, ולמרות שהחלק העליון אינו בתוך הרוטב מתפשטות הבליעות לכולו. - ולכן גם לדעת הש"ך אם הכניס חלק ממצקת חלבית לתוך סיר בשרי, אם נתחממה כל המצקת, נאסר כולו. - ולדבריהם שהש"ך מירי רק באופן שהצד השני קר, ובזה לדעת הש"ך שאינו מתפשט בכולו, ומ"מ כתב הש"ך שאם נגע האיסור בצד השני בעצמו, במקומה כן נבלע ונאסר, כלומר שאם תחב מצקת בשרית לתוך סיר בשרי, ונגע עם גבינה וכדו' בצד העליון של המצקת, הגבינה נבלעה, א"כ גם אם עדיין לא הספיק החלק החיצוני להתחמם, במקומו נבלע ונאסר, כי רק על אופן זה דיבר הש"ך, אבל בדגול מרבבה כתב שאין חילוק בין אם במציאות חם כולו או שאינו חם כולו.

אבל המג"א כתב שבין בדבר שצריך הגעלה בין בדבר שצריך ליבון, לענין להבליע אמרינן חם מקצתו חם כולו, אבל לענין להפליט כלומר אם הגעיל רק את החלק של המצקת שהכניס לתוך המרק הבשרי, או ליבן רק את החלק של הסכין שאיתו חתך את הבשר, לא מועיל הגעלה זו להפליט גם מהחלק שמחוץ למי ההגעלה, ולכן אם חזר אח"כ והכניס את המצקת לתוך סיר אחר, אם הכניס רק כנגד אותו מקום שכבר הגעיל תחלה, המאכל מותר, אבל אם הכניס את כל המצקת, וכן אם חתך אח"כ עם כל הסכין, המאכל נאסר.

להלכה דעת החק יעקב, ביאור הגר"א, גר"ז, וכן נקט במ"ב שבמתכת אמנם נבלע בכולו, דלא כהש"ך, אבל בדיעבד מועיל לו הגעלת מקצתו. - אמנם גדר הבדיעבד אינו שאם כבר הגעיל, דאם רק הגעיל חלק הפנימי של המצקת, ועדיין לא השתמש בו במאכל, גם אם זה שבת ואין לו מצקת אחרת, או שזה בשמחה ואין לו אפשרות עכשיו להגעיל את כולו, מבואר במ"ב [סק"ע] שאסור לו להשתמש במצקת, או במחבת זה שלא הגעיל את הידית שלו, ורק אם כבר השתמש באותו מצקת או מחבת במאכל, נחשב בדיעבד שהמאכל אינו נאסר. - ובחכמ"א כתב שאם השתמש באותו צד שלא תחב בפנים ולא הגעל אותו, רק בהפס"מ וצורך גדול אפשר להקל. ובגר"ז כתב שהפס"מ ושמחת יו"ט סמכין על הש"ך שגם במתכת אינו מתפשט בכולו. - ומ"מ גם אם חם כולו ומבליע בכולו, מבואר במג"א ובביאור הגר"א שמאחר ופורש ממקום למקום כלומר שאינו נחשב כבליעה ישירה, בליעתו מוגדרת רק כעירו, ולכן מהני לאותו מקום עירו בלבד.

כל זה כשהידית של המצקת, הם מקשה אחת ממש עם הכלי, אבל אם זה מחובר למחבת בברגים, כתב ברע"א שאפילו באופנים שאמרינן חם כולו, הרי זה מוגדר כב' כלים, ואינו מבליע.

כל זה רק בכלי מתכות, אבל אם הידיות של המצקת, הסיר, המחבת הם בפלסטיק, או שכל המצקת היא מעץ וכדו', והיתה מצקת חלבית והכניסה חלקה לתוך סיר בשרי, והגעיל אותה רק בחלק שנכנס בבשרי, ואח"כ נשתמש בכולה, או שלפני הגעלה השתמש בכולה בסיר אחר והיה ס' רק כנגד החלק שהכניס לפני כן בסיר הבשרי, לכו"ע מועיל כי לא נאמר בזה חם כולו, ומ"מ מבואר בפמ"ג שלכתחילה גם בכלי עץ צריך להגעיל את כל המצקת כולה, ולכאורה לכתחילה זה שונה שבאופן שא"א או להסוברים שבפלסטיק לא מועיל הגעלה, יכול להגעיל את החלק של מתכת בלבד, אבל במ"ב [סקס"ח] מוכח להדיא שאינו סובר כן, שביאר שכל הטעם שלכתחילה צריך להגעיל הידות הוא רק כי נוגעים בהם במשך השנה בידיים מלוכלכות, או שניתז עליהם במשך הזמן, ולפי"ז בפעם אחד שאירע אין צריך הגעלה אפילו לכתחילה וצ"ע

אבל אם כל המצקת כולה היתה רותחת, או כל הסיר היה רותח, ובישלו בו בשר, ונגעו בידיות בפיצה וכדו', לדעת הפמ"ג, רע"א, חוו"ד, ועוד שבכה"ג הסיר נבלע לא רק מדין חם מקצתו, אם בישלו בסיר בשרי ונגעו בידיות עם גבינה וכדו', לפחות הידות תאסר, אבל לדעת הדגול מרבבה גם אם כולו חם, מאחר והוא עצמו אינו

עומד על האש רק החלק השני שלו לולא דין חם מקצתו אין לו כח להבליע ולהפליט, ולכן בעץ וכדו' גם בכה"ג אין נבלע רק במה שבמרק עצמו.

ד. בישול חלב בסיר בשרי.

1. האם הקדרה צריכה ליבון או מועיל הגעלה, - וכן קדרה שבישלו בה מרק בשרי שהבשר לא היה כשר, או שומן מאותו בשר, או שמן, או יין של שמיטה אחרי הביעור, האם צריך ליבון או הגעלה.
2. מחבת בשרי שטיגנו בה חביתה בחמאה, וכן המיסו שוקולד חלבי במחבת בשרי, האם מועיל הגעלה.
3. קדרה שמבשלים בה אטריות והרגילות לשפוך ולרוקן ממנו את המים בעודו רותח, האם אפשר להכשירו לפסח ע"י הגעלה..
4. מחבת שטיגנו בו ביצה עם דם, או ספק אם היה, האם מועיל הגעלה. - וכן מי שמסתפק אם טיגן שניצלים במחבת חלבי או בשרי.
5. קדרה בשרית שעמדה על האש רותחת והיתה ריקה וניתז עליה חלב. - ואם הסיר הבשרי היה קר וניתז עליו טיפת חלב רותח.
6. טיגנו שניצל בשרי במחבת חלבי ב"י, וחתכו אותה בתוך המחבת כשעדיין האש דולקת מה דין הסכין, ומה הדין אם כבר כיבו את האש.

[כנ"ל שאלה קודמת]

ד.. נחלקו הפוסקים ביסוד וגדר דין שע"י האור שלא מהני הגעלה וצריך ליבון, האם כל היסוד של מחבת הוא רק מפני שזה ללא אמצעי, כלומר כאשר מטגן חביתה עם חמאה החמאה עצמה נוגעת ישירות במחבת, וכן כשמטגן שומן של איסור, וכדו' - ולפי"ז דבר איסור עצמו אפילו שנתבשל כגון יין או שמן של שמיטה או ערלה אפילו שזה ממש בישול, מ"מ מאחר והבליעות לא עברו לכלי ע"י אמצעי, הגעלה הנעשית ע"י אמצעי של מים אין בכוחו להפליטו ולכן צריך ליבון. - ולפי"ז אם טיגנו חביתה עם חמאה במחבת בשרי, לכו"ע לא יועיל הגעלה, ורק להיפך אם טיגנו במחבת חלבי שניצל בשרי עם שמן שנוי במחלוקת, וכן אם המיסו שוקולד חלבי, או כמות של חמאה בתוך מחבת שמטגנים בו בשר בשמן וכדו', אם כשאינו ע"י אמצעי נחשב כע"י האור צריך ליבון, אבל אם נחשב כע"י בישול אינו צריך ליבון.

דעת הש"ך [סימן קכ"א סק"ח] שכל שהוא בלי רוטב לא מהני לו הגעלה, כלומר שאם בישלו חלב, ואח"כ בישלו שומן של בשר, נחשב ע"י האור וצריך ליבון¹, וכ"כ ברע"א שהכל תלוי באמצעי, ולפי"ז אם בישל חלב בקדרה שהתיכו בה תחלה שומן וכדו' לא מהני הגעלה, כי גם השומן וגם החלב נבלעו שלא ע"י אמצעי, וזה גם איסורא בלע.

אבל הפמ"ג כתב, שאמנם בש"ך מבואר שכל הגדר שע"י האור תלוי רק אם נבלע ע"י אמצעי או לא, כלומר שאם בישלו חלב נחשב בליעה ע"י האור, מ"מ להלכה מסיק דלא כהש"ך שכל שהוא בישול, כגון שבישלו חלב אפילו שהוא בלי אמצעי אינו נחשב שהבליעות של החלב בתוך הכלי ע"י האור אלא ע"י בישול, דמאחר וזה נבלע רק בצורה ובכח של בישול, יש לכח בישול של מים להפליטו. - וכן בחזו"א כתב, שבכל הראשונים מבואר כהפמ"ג, שאינו תלוי כלל אם האיסור נבלע ע"י אמצעי או לא, אלא תלוי רק באם נבלע ע"י בישול או ע"י האור ממש. - עוד כתב בחזו"א שהעיקר כדעת הגר"א לחלק שהמחבר מדינא סובר במחבת כהרא"ש שאינו נחשב כע"י האור, ורק מחמת חומרא כתב שצריך ליבון, ולכן בחמץ מצרף את השיטות שנחשב להתירא בלע שמועיל לו הגעלה. - עוד כתב בחזו"א שגם שומן וחמאה נחשב לענין זה כבישול ולא כע"י האור, כלומר שדבר גושי שבשעת הבישול נמס מוגדר לבישול ולא לע"י האור, וממילא אם כל מאכל אפילו אם הוא עצמו האיסור הנבלע כגון חמאה או שוקלד חלבי וכדו' במחבת בשרית, אם בישול ללא אמצעי מוגדר כבישול ולא לע"י האור, ה"ה כשהוא נמס אח"כ, וכן מבואר במ"ב [סקס"ד] וממילא לדבריהם מחבת בשרי שהמיסו בו חמאה או שוקלד חלבי יספיק הגעלה..

לפי"ז כל מקום שיש ספק במחבת, כגון שמסתפק אם היה דם בחביתה שטיגן או לא, או שטיגן חביתה במחבת בשרי ונתעורר לו ספק אולי לא שם שמן אלא חמאה, מאחר ודבר הנמס גם כשהוא בלי אמצעי אינו נחשב ע"י האור, ומחבת הוא רק מחומרא נחשב כע"י האור, מספק יועיל לו הגעלה.

גדולה מזו מבואר בשע"ת [סקס"ז] שקדרה שבישלו בה מרק וכדו' וכיבו את האש ורוקנו אותו מהמאכל, וניתז על הקדרה איסור בעורה רותחת ממש אבל כבר אינו על האש, מאחר ולפני כן בישלו בה מרק, דפנות הקדירה עדיין מלאים בבליעות של רוטב, ולכן מה שמכניסים לתוכו, אינו נחשב שמתבשל ע"י האש, אלא ע"י אמצעי, וסגי בהגעלה, ונפק"מ בדין זה הוא בקדרות של חמץ שהרגילות הוא שאחרי שמבשלים בהם אטריות וכדו' ובעודו רותח שופכים ומערים ממנה את כל המים ונשארים רק האטריות הרותחים, מ"מ לא נחשב שיש בקדרה בליעות של חמץ שע"י האור אלא נחשב כבליעות שע"י בישול ואפשר להכשירו לפסח ע"י הגעלה, וכן אם בישלו מרק עם ירקות של שביעית, או קומפוט של פירות של ערלה, ושפכו את המים ונשארו רק הפירות, הירקות, לפחות באופן שכבר כיבו את האש אפילו שהסיר עדיין רותח, אינו נחשב ע"י האור וסגי בהגעלה.

ומ"מ נסתפק בפמ"ג האם זה שגם כשאינו ע"י אמצעי אם נתבשל מועיל לו הגעלה, כלומר בישולו יין, שמן, של ערלה, שביעית וכדו', מועיל לו הגעלה זה רק כשיש כמות, אבל אם ניתז רק טיפות חלב ע"ג מחבת בשרי רותח, או סיר רותח שניתז עליו מבחוץ טיפות משמן של תרומה שביעית וכדו', שמא מאחר וזה רק טיפות אין לו כח להפלט ע"י בישול ונחשב ע"י האור,

¹ וביותר שלדעת הש"ך בעמנו אפילו בדוגמא שזה התירא בלע לא מועיל לו הגעלה, כלומר שלדעת הש"ך אם טיגנו שניצל בשרי במחבת חדש ח"א להפוך אותו ע"י הגעלה להיות פרוה, וכבר הובא לעיל דעת החולקים עליו.

ומ"מ מבואר בפמ"ג הנ"ל שזה רק אם הכלי רותח, כלומר שאם ניתז חלב רותח ע"ג מחבת קר, ודאי שאין בכוחו ליחשב כע"י האור.

גדולה מזו מסתפק בשע"ת [הנ"ל] אם מחבת שהיה רותח על האש וכיבו את האש, ורק אח"כ הכניסו בו איסור, כלומר מחבת חלבי ב"י רותח אלא שכבר כיבו את האש, ורק אח"כ הכניסו לתוכו שניצל בשרי, אפילו שהמחבת עדיין רותח ממש, אפשר שכבר אינו נחשב על האש, וסגי בהגעלה.

ובפמ"ג [משב"ז סק"ה] כתב שאם כבר הסירו מהאש, אפילו שהוא עדיין בכ"ר כבר אינו נחשב כע"י האור, וסגי בהגעלה. ולכן כל הדין שסכין נחשב ע"י האור שצריך הגעלה, כלומר שאם חתכו עם סכין חלבי בשר רותח שצריך ליבון ולא הגעלה, [כמבואר בסימן קכ"א ס"ז] זה רק אם חתכו אותו בתבנית שעדיין בתוך התנור או שחתכו שניצל בשרי שמוטוגן בטעות במחבת חלבי ב"י, אם חתכו אותו, או תחבו את הסכין בתוכו להפכו וכדו' כשהוא עדיין בתוך המחבת דלוק, הסכין צריך ליבון אבל אם חתכו אותו רק אחרי שכבר כיבו את המחבת, אפילו שהוא עדיין בתוך המחבת הרוחה להכשיר הסכין מספיק הגעלה.

נמצינו למדים, {סיכום בלבד שלא להלכה כלל ח"ו} 1. מחבת טפלון בשרי ב"י וטיגנו עם קצת חמאה לכו"ע לא מהני הגעלה. (2) טיגנו בלינטשעס חלבי עם חמאה מחמירים שלא מהני הגעלה, ובספיקות מקילים. (3) תבנית שרק מושחים אותו עם מעט שמן, ואפו עוגה חלבית ממש, ואח"כ אפו בשר לכו"ע לא מהני הגעלה. (4) להיפך, והחלב רק היה מעורב, רק הפמ"ג מחמיר שלא מהני. (5) כשהתבנית כבר אינו ב"י ממין אחד, החת"ס מקיל בג"פ. (6) בישלו אטריות וכדו' עם גבינה וכדו', בקדרה בשרית ונגמר המים, וכן להגעיל לפסח כשרגילים קדרה שמבשלים בה אטריות, לכו"ע מהני הגעלה. (7) כלי שהוא רק חלבי או רק בשרי להפוך בכל האופנים מועיל הגעלה. [דלא כהש"ך] (8) בישלו יין שמן איסור וכדו' לדעת הרבה דלא כהש"ך ומהני הגעלה, -וכן קדרה בשרית שבישלו בה חלב [ויותר קיל כשהראשון בבישול] (9) אם המחבת היה רותח ע"ג האש וניתז עליו טיפות חלב וכדו' ספק בפמ"ג. (10) ואם הניחו בו חמאה וכדו' לא מהני הגעלה. (11) אבל אם כבר אינו ע"ג האש, וכ"ש אם רק החמאה וכדו' היה רותח ונגעה במחבת מהני הגעלה [ע"י עירוי] (12) ביצה עם דם מאחר וזה ספיקות מהני הגעלה. (13) שניצל בשרי שטוגן במחבת חלבי ב"י וחתכו אותו כשהמחבת עדיין תחת האש ממש, צריך ליבון, ואם כבר כיבו את האש מספיק הגעלה. (14) קדרה שבמשך השנה מבשלים בה אטריות וכדו' גם אם הרגילות ששופכים ממנו את המים בעודו רותח ומשאירים את הטריות אפשר להכשירו לפסח ע"י הגעלה.